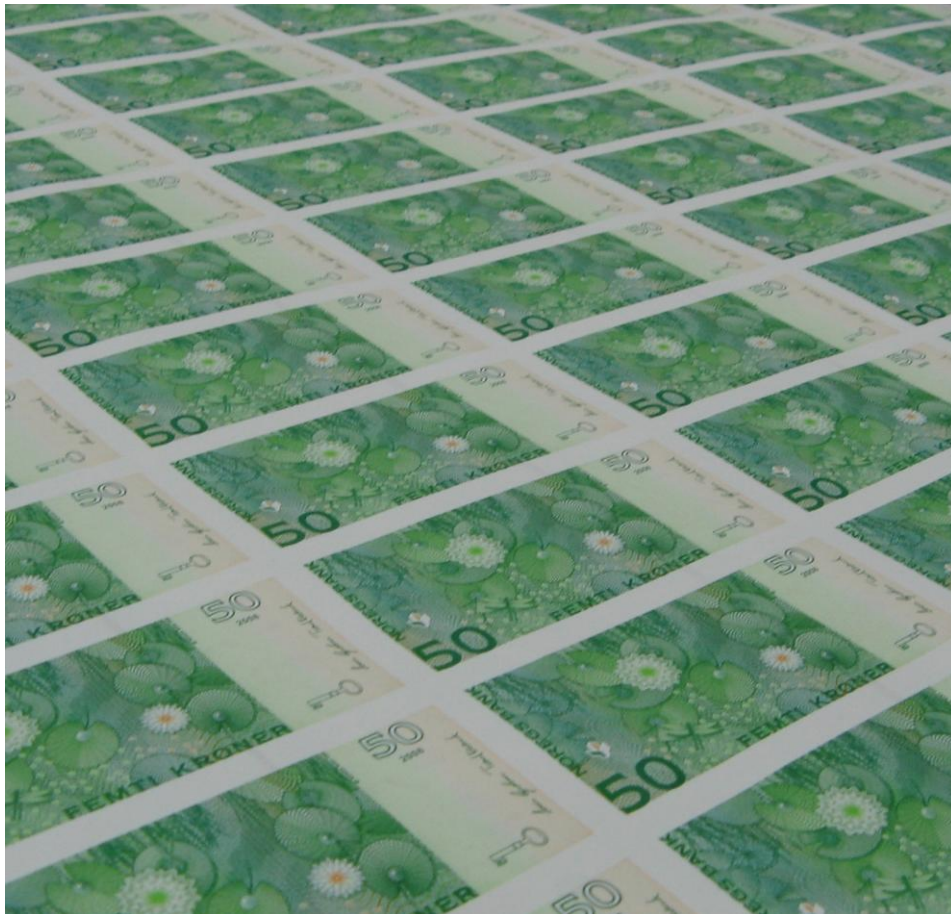

SEDLER OG MYNTER

Årsstatistikk 2010

Ark med 50-kroneseddelen i produksjon

**Området for finansiell stabilitet
Avdeling for kontante betalingsmidler**

Innholdsfortegnelse

1	Organiseringen av kontantforsyningen.....	3
2	Sedler og mynter i omløp	5
2.1	Sedler	5
2.2	Mynter.....	5
2.3	Årets minnemynter	5
2.4	Kvalitet på sedler og mynter i omløp.....	6
2.4.1	<i>Forfalskninger</i>	6
2.5	Omløpshastighet	6
2.6	Prognose 2011- 2013	7
3	Aktiviteter i Norges Bank.....	7
3.1	Innskudd og uttak av kontanter i Norges Bank.....	7
3.1.1	<i>Sedler</i>	7
3.1.2	<i>Mynter</i>	8
3.2	Destruksjon	8
3.2.1	<i>Kontroll og destruksjon i Norges Bank</i>	9
3.3	Henvendelser fra publikum.....	9
3.3.1	<i>Innveksling av utgåtte sedler og mynter</i>	9
3.3.2	<i>Erstatninger for skadde, ødelagte eller bortkomne sedler og mynter</i>	9
3.3.3	<i>Andre henvendelser</i>	10

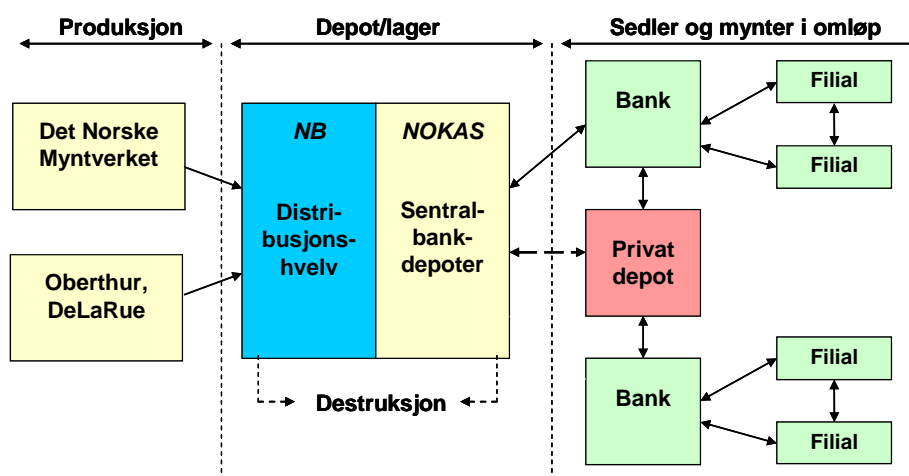
1 Organiseringen av kontantforsyningen

Norges Bank, som landets sentralbank, har ansvaret for å utstede pengesedler og mynter. Dette innebærer å fastsette sedlenes og myntenes pålydende og utforming. I tillegg har sentralbanken et ansvar for å sikre at samfunnet har tilgang til og nødvendig tillit til kontanter som betalingsmiddel.

Den fysiske forsyningen av kontanter kan deles i tre trinn: (1) produksjon, (2) Norges Banks depot/lager, og (3) videre forsyning av sedler og mynter som er i omløp, se figur 1. Norges Bank har avtale om å kjøpe mynt fra Det Norske Myntverket¹ i perioden 2010 - 2013 og sedler fra De La Rue International Limited fra England og Oberthur Technologies fra Frankrike. Avtalene gjelder for perioden 2007 – 2012.

Norges Banks lagerhold er organisert ved et sentralt distribusjonshvelv og fem sentralbankdepoter lokalisert rundt om i landet. Distribusjonshvelvet driftes av Norges Bank, men Norsk Kontantservice AS (NOKAS) drifter sentralbankdepotene på vegne av sentralbanken. I tillegg kjøper Norges Bank behandlingstjenester knyttet til sentralbankoppgavene (inkludert destruksjon) fra NOKAS. NOKAS tilbyr kontanthåndteringstjenester til banker og andre i konkurranse med tilsvarende selskaper. Selskapet ble etablert med Norges Bank og private banker på eiersiden i 2001. Norges Bank solgte sin eierandel i januar 2006.

Figur 1: Kretsløpet i forsyningen av sedler og mynt

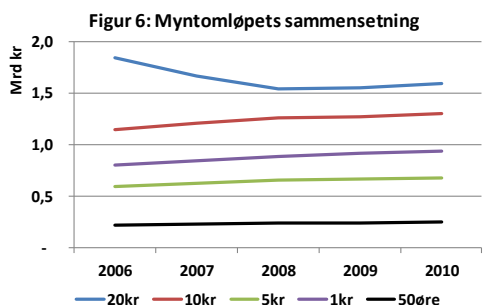
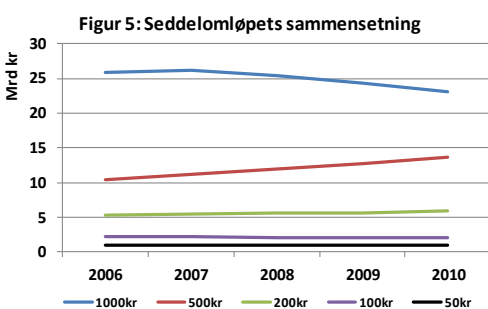
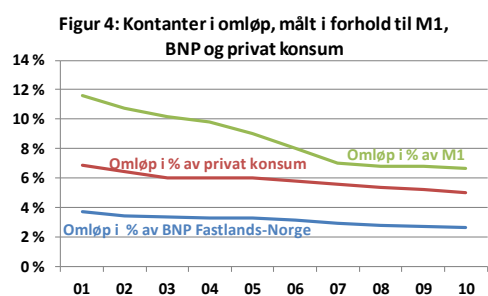
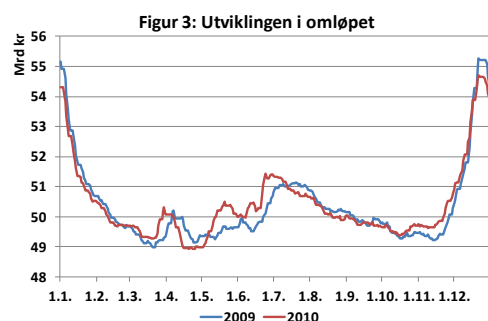
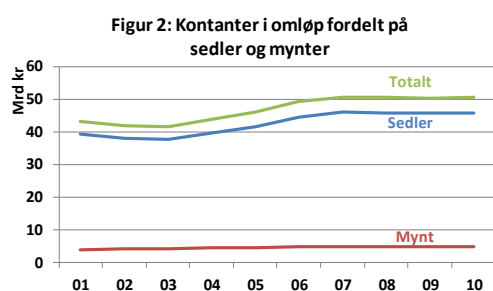
Bankene rekvirerer kontanter og leverer inn overskuddsbeholdninger ved Norges Banks sentralbankdepoter. Publikum tar på tilsvarende måte ut kontanter fra og leverer inn overskuddsbeholdninger til bankene. Norges Bank forsyner dermed bankene med kontanter, og bankene står for den videre distribusjon til publikum. Når bankene har tatt ut kontanter fra Norges Bank er disse kontantene satt i omløp, og den mengden sedler og mynter som til enhver tid finnes ute i samfunnet (inkludert bankenes beholdninger), kalles gjerne omløpet av sedler og mynter eller kontantomløpet.

¹ Den Kongelige Mynt AS ble i 2003 solgt til Samlerhuset AS og Mint of Finland og endret navn til Det Norske Myntverket.

Målet for Norges Banks politikk på kontantområdet er å bidra til effektivitet i kontantforsyningen og i det samlede betalingssystemet. Ulike tiltak er iverksatt de siste årene for å skape en mest mulig effektiv ansvars- og arbeidsfordeling mellom aktørene og et klarere skille mellom ulike typer tjenester. Endringene har ført til at Norges Bank har inntatt en klarere grossistrolle. Bankene står nå selv for en større del av omfordelingen av kontanter seg imellom.

Endringene har bl.a. bestått i å redusere antall sentralbankdepoter til fem (Bergen, Oslo, Stavanger, Tromsø og Trondheim) og å innføre en ordning hvor bankene, ut fra gitte vilkår, får rentekompensasjon for beholdninger som de oppbevarer i private kontantdepoter. Pr. 31.12.2010 var det etablert totalt 14 private kontantdepoter rundt om i landet. Depotene driftes av NOKAS (7) og Loomis (7).

2 Sedler og mynter i omløp

Den gjennomsnittlige verdien av omløpet har vært stabil siden 2007, jf. figur 2. I 2010 var tallet 50,4 milliarder kroner. Sammenlignet med 2009 er dette en marginal økning på 0,2 prosent (94 millioner kroner). I perioden 2004-2007 var det en gjennomsnittlig årlig vekst i omløpet på 5 prosent. Figur 3 viser omløpet pr dag for 2009 og 2010. Utviklingen gjennom året følger samme sesongmessige svingninger, men vi ser et lite avvik i juni 2010. Dette skyldes vekterstreiken, som varte i en uke, og førte til at publikum hamstret kontanter.

Verdien av sedler og mynter i omløp utgjør en stadig mindre andel av verdien av betalingsmidler disponert av publikum (M1), jf. figur 4. Andelen er redusert fra vel 11,6 prosent i 2001 til 6,7 prosent i 2010. Andelen i 2010 er tilnærmet det samme som i 2009. Målt i forhold til BNP fastlands-Norge og privat konsum, viser kontanter i omløp også en nedgang over en årrekke. Kontantomløpet målt i forhold til BNP fastlands-Norge og privat konsum ligger på henholdsvis ca 3 og 5 prosent. Det er tilnærmet uendret fra 2009.

2.1 Sedler

Gjennomsnittsverdien av seddelomløpet har de senere årene ligget rundt 45,7 milliarder kroner. Figur 5 viser utviklingen i seddelomløpet fordelt på valører i perioden 2006-2010. Alle seddelvalører har økt det siste året, bortsett fra 1000-kroneseddelen, som har hatt en nedgang på 5,1 prosent. Størst økning har 500- og 200 kroneseddelen med henholdsvis ca 7 og 5 prosent.

I 2010 var gjennomsnittsverdien pr. seddel i omløp 379 kroner, mot 388 kroner i 2008.

2.2 Mynter

Gjennomsnittsverdien av myntomløpet i 2010 var 4,8 milliarder kroner, en økning på 122 millioner kroner eller 2,6 prosent fra 2009. Figur 6 viser utviklingen i myntomløpet fordelt på valører i perioden 2006-2010. Alle myntvalører har hatt en økning fra 2009 til 2010. 50-øremynten har størst økning også i 2010 med 3,5 prosent, det vil si 8,5 millioner kroner. Gjennomsnittsverdien pr. mynt i omløp i 2010 var 2,66 kroner mot 2,67 kroner i 2009.

2.3 Årets minnemynter

For å markere at det i 2010 var 200 år siden Ole Bull ble født, utga Norges Bank en 10-krone sirkulasjonsmynt med spesialpreg. 10-kronemynten ble satt i sirkulasjon 5. februar, på Bulls fødselsdag.

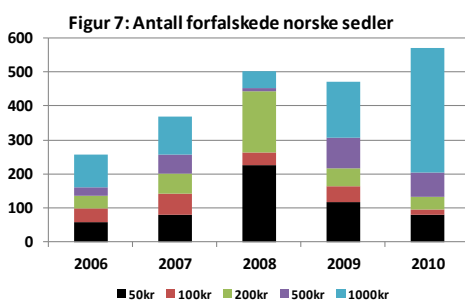
Opplagstallet for Ole Bull-mynten er 979 000 stk. Minnemynter av denne kategorien inngår i tallene for sirkulasjonsmynt i omløp.

2.4 Kvalitet på sedler og mynter i omløp

Norges Bank har ansvar for å opprettholde en tilfredsstillende kvalitet på sedler og mynt i omløp. Kvaliteten på sedler og mynt i omløp har generelt vært god for alle valører i 2010.

2.4.1 Forfalskninger

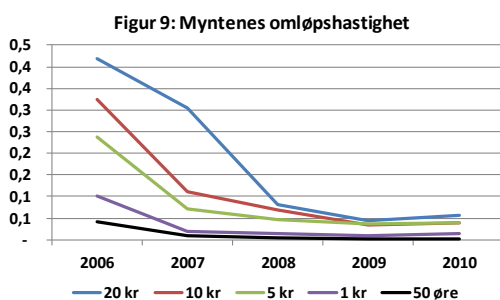
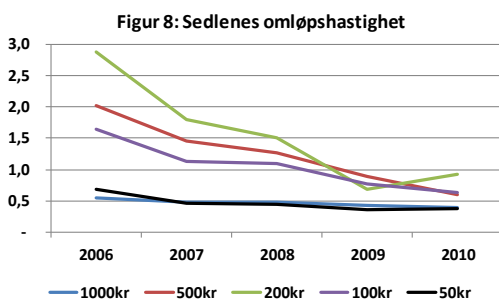
Omfanget av falske sedler er lavt i Norge sammenlignet med andre land. I 2010 ble det registrert 571² falske sedler mot 472 i 2009. Dette utgjør ca 5 falske³ sedler pr. millioner sedler i omløp, mens tilsvarende tall for eurolandene samlet er 55⁴. I 2010 er 98 prosent av forfalskningene kopier av oppgraderte sedler. Informasjon fra Kripas tilsier at kvaliteten på forfalskningene i hovedsak er svært dårlig, og at de bør være lette å oppdage i sirkulasjon.

	1000 kr	500 kr	200 kr	100 kr	50 kr	Sum	Fordeling
Ikke oppgr. utgave	0	0	3	4	4	11	2 %
Oppgradert utgave	367	72	34	13	74	560	98 %
Alle utgaver	367	72	37	17	78	571	100 %
Fordeling	64 %	13 %	6 %	3 %	14 %	100 %	

Tabell 3 Falske sedler 2010 (kilde Kripas)

Det er ikke rapportert tilfeller av falske mynter, eller forveksling med andre lands mynter, i 2010.

2.5 Omløpshastighet

Omløpshastigheten viser hvor mange ganger sedler og mynter i gjennomsnitt er innom Norges Banks depoter i løpet av ett år. Omløpshastigheten for sedler og mynter vil variere avhengig av valør da de har ulike bruks- og sirkulasjonsmønstre. Det har vært en nedgang i omløpshastigheten for både sedler og mynter de siste årene, jf. figur 8 og 9. Omløpshastigheten går fortsatt nedover for sedler i 2010, med unntak av 200-kroneseddelen som har hatt en liten økning. Omløpshastigheten for myntvalørene er som i 2009 bortsett fra 20-kronemynten som har hatt en minimal økning. Nedgangen skyldes i hovedsak at omfordeling av sedler og mynter i større grad skjer i

² Tallene viser kun beslag gjort i Norge. Tallene vil normalt oppjusteres etter hvert som saker fra lokale politikamre kommer inn til Kripas.

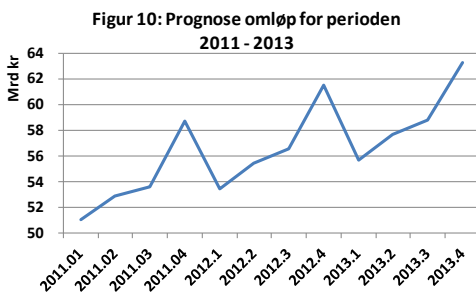
³ 571 forfalskede sedler over et gjennomsnittlig seddelomløp på 120,5 millioner stk.

⁴ For eurolandene var det i 2010 omtrent 751 000 stk. forfalskninger og ca 13 600 millioner stk sedler i omløp. Kilde: ECB, press release 17. January 2011.

detaljhandelen og at omfordelingen mellom banker hovedsakelig skjer via de private depotene. Vi har ikke statistikk over omløpshastigheten ved disse depotene.

2.6 Prognose 2011- 2013

Figur 10 viser prognose for omløpet av sedler og mynter for årene 2011 til 2013 (pr. kvartal). Fremtidig etterspørsel etter kontanter⁵ forklares ut fra privat konsum som betales kontant på salgssted, bankenes innskuddsrente og en trendvariabel som uttrykker kontantenes reduserte betydning som betalingsmiddel. Prognosen indikerer en økning av omløpet de nærmeste årene.

3 Aktiviteter i Norges Bank

3.1 Innskudd og uttak av kontanter i Norges Bank

I dette kapittelet fokuserer vi på antall sedler og mynter, da antall enheter beskriver aktiviteten bedre enn verditall.

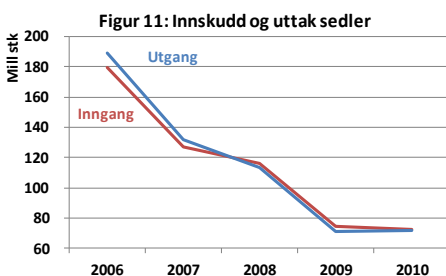
Det har de siste årene vært en kraftig nedgang i bankenes innskudd og uttak av kontanter. Dette skyldes endringer Norge Bank har gjennomført:

- Reduksjon av antall sentralbankdepoter.
- Etablering av rentekompensasjon til private kontantdepoter (de fleste depotene ble åpnet i 2006).
- Krav om kvalitetssortering før innskudd i sentralbanken.
- Økte standard enheter for innskudd og uttak, spesielt sedler høsten 2008.
- Endring i innkrevingsmåten for ekspedisjonsavgifter.

Også endringer i detaljhandelen ved bl.a. innføring av lukkede kontanthåndteringssystemer for butikkenes kasser bidrar til at omfordelingen av kontanter skjer lenger ute i kretsløpet jf. figur 1.

3.1.1 Sedler

I 2010 var den totale inngangen 72,7 millioner sedler, mens utgangen var på 71,8 millioner, jf. figur 11. Dette tilsvarer en verdi på hhv. 24,1 og 23,7 milliarder kroner. Totalt var det netto inngang av sedler i 2010 og den var litt lavere enn de foregående årene.

50-kroneseddelen har hatt størst netto inngang, deretter kommer 100- og 1000-kroneseddelen. 200- og 500-kroneseddelen har netto utgang. Vi gjør oppmerksom på at disse tallene viser

⁵ Modellen er dokumentert i en artikkel av Knut Are Aastveit og Thomas Kjørstad i Penger og Kreditt 4/2005 "Norges Banks lagerstyring av kontanter".

summen av transaksjoner fra 01.01. til 31.12., og at dette kan avvike fra utviklingen i gjennomsnittlig valørsammensetning for året.

Både antall transaksjoner og gjennomsnittlig beløp pr. transaksjon av sedler viste nedgang i 2010.

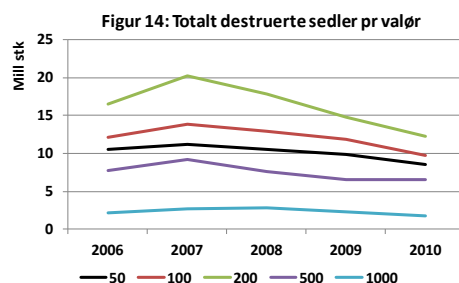
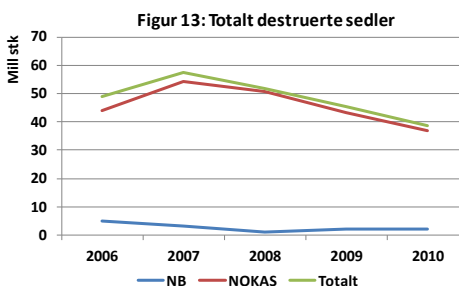
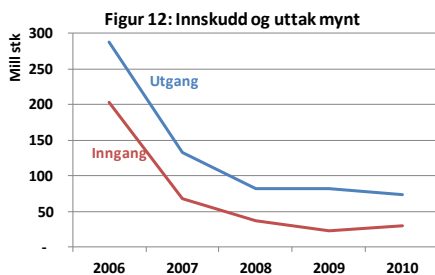
Sentralbankdepotet i Oslo har størst andel av samlet seddelinngang med ca 39 prosent. Depotet i Tromsø har den laveste andelen på ca 7 prosent.

3.1.2 Mynter

I 2010 var den totale inngangen 29,3 millioner mynter, mens utgangen var på 74,1 millioner, jf. figur 12. Dette tilsvarer en verdi på henholdsvis 181 og 279 millioner kroner.

Inngangen har økt med 7,1 millioner mynter i forhold til 2009, mens utgangen har gått ned med 7,5 millioner mynter.

Netto utgang av mynt er på 44,8 millioner mynter. Det er 25 prosent lavere enn i 2009. Alle myntvalørene har netto utgang, hvor 1-kronemynten er størst med en nettoutgang på 25 millioner stk. 50-øren har nettoutgang på 14,3 millioner mynter. Lavest nettoutgang har 5-kronemynten med 1,4 millioner mynter.

3.2 Destruksjon

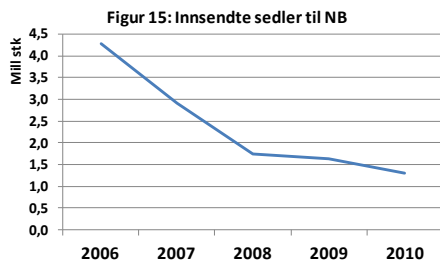
Ansvar for å opprettholde en tilfredsstillende kvalitet på sedler i omløp innebærer blant annet å legge til rette for at slitte, skadde og utgatte sedler tas ut av sirkulasjon og blir destruert.

Figur 13 og 14 viser utviklingen i antall destruerte sedler. I 2010 ble det totalt destruert 38,8 millioner sedler, tilsvarende en verdi på 8,9 milliarder kroner. 95 prosent av all seddeldestruksjonen ble utført på behandlingsmaskinene i NOKAS, mens det resterende ble destruert av Norges Bank.

I 2010 ble det destruert til sammen 29,1 millioner stk mynt hvorav 5 853 stk var jubileums- og minnemynter. Til sammen hadde destruerte mynter en pålydende verdi på 352,5 millioner kroner.

Det ble ikke destruert mynt i 2008 og 2009. I 2007 ble det destruert til sammen 9,1 millioner mynt hvorav 6 119 stk var jubileums- og minnemynter.

3.2.1 Kontroll og destruksjon i Norges Bank

3.2.1.1 Sedler

Norges Bank mottar alle sedler som ikke gjenkjennes som ekte sedler av NOKAS' behandlingsmaskiner, samt all seddelinngang av utgave V og eldre. Videre mottas sedler som er innlevert i forbindelse med erstatningssaker (jf. pkt. 3.3.2), samt utgåtte og fargede sedler. I alt utgjorde dette 1,3 millioner sedler i 2010, jf. figur 15. Av disse var ca 0,3 millioner fargede sedler.

Sedlene telles og kontrolleres før de destrueres under overvåking av en tilsynsgruppe. Norges Bank sto for ca 5 prosent av samlet seddeldestruksjon i 2010.

3.2.1.2 Mynter

I løpet av året mottar Norges Bank gammel⁶ og skadet mynt fra banker og privatpersoner. All destruksjon skjer i Norges Bank. Destruksjonen skjer normalt ca. en gang i året, jf. pkt. 3.2, ved at myntene deformeres i en maskin Norges Bank leier av firmaet Metallco slik at de ikke lenger kan brukes som betalingsmiddel. Metallet fra de deformerte myntene blir deretter solgt.

Av de 29,1 millioner mynter som ble destruert, var 16,5 millioner 20-kronemynter. Dette som ledd i å bygge ned en uforholdsmessig stor lagerbeholdning som skyldes stor inngang følge av forbudet mot spillautomater i 2007.

3.3 Henvendelser fra publikum

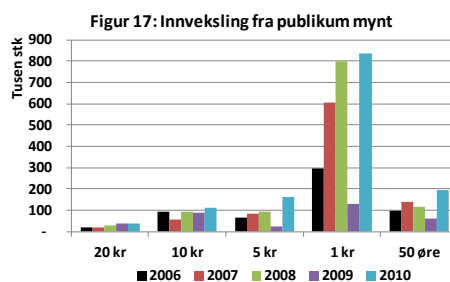
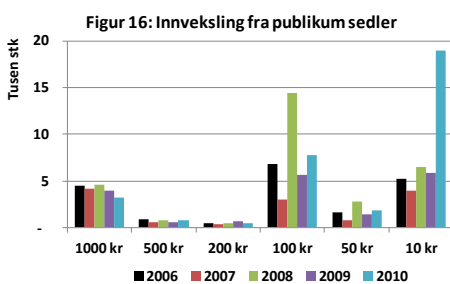
3.3.1 Innveksling av utgåtte sedler og mynter

Publikum har anledning til å komme til Norges Bank for å veksle inn utgåtte sedler og mynter etter gitte regler. 31.12.2010 var innløsningsfrist for gammel 5-kronemynt. Fra samme tidspunkt ble det også innført strengere praksis ved innløsning av sedler og mynter der fristen har løpt ut.

Norges Bank hadde ca 2 000 henvendelser i 2010⁷ hvor innlevert/byttet beløp var lavere enn 10 000 kroner. I 2009 hadde Norges Bank ca 1 100 henvendelser. Figur 16 og 17 viser valørfordelingen av innvekslingene i perioden 2006 til 2010.

3.3.2 Erstatninger for skadde, ødelagte eller bortkomne sedler og mynter

Norges Bank innløser eller gir erstatning for skadde, ødelagte eller bortkomne sedler og mynter etter to regelverk. Innløsning

⁶ Tilbaketrukket mynt, jf sentralbankloven § 15.

⁷ Henvendelser ved depoter drevet av NOKAS inngår ikke her + større innleveringer av sedler og mynt.

av skadde sedler gis etter nærmere regler på bakgrunn av størrelsen på seddelresten. Skadde mynter innløses dersom de er hele og kan identifiseres. Erstatning for ødelagte eller bortkomne sedler/mynter gis som billighetserstatninger etter nærmere regler på bakgrunn av sannsynlighetsbevis for at kontantene faktisk har vært til stede og at de ikke vil dukke opp igjen senere.

I 2010 er det behandlet 6 innløsningssaker og 2 saker vedrørende billighetserstatning.

3.3.3 Andre henvendelser

Norges Bank har som vanlig mottatt en rekke henvendelser fra publikum pr e-post eller telefon. Disse er behandlet og besvart løpende.